

พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผู้เขียน: ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์

ชื่อบทความ: พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

ที่มา: เมืองไทยในอดีต : กรุงเทพฯ : ประพันธ์สถำน, ๒๕๒๐. หน้า ๘๐ - ๘๗

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา หรือที่เรียกง่าย ๆ ก็คือ พระราชพิธีทำบุญในวันคล้ายวันพระราชสมภพของพระมหากษัตริย์ พิธีนี้แต่โบราณไม่มี เพราะคนโบราณท่านถือไสยศาสตร์กันมาก จึงปกปิดวันเกิดของบุคคลสำคัญกัน ด้วยกลัวว่าถ้าใครรู้ว่าวันไหนเป็นวันเกิดแล้วผู้ที่เป็นศัตรูจะเอา วัน เดือน ปีเกิด ไปทำอาถรรพณ์ให้เกิดความไม่เป็นมงคล หรือเกิดเป็นอันตรายต่าง ๆ ได้ ด้วยเหตุนี้จึงต้องปกปิดไม่ยอมให้ใครรู้วันเกิด ยิ่งพระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงเป็นประมุขของบ้านเมืองก็ยิ่งปกปิดกันและเวลาเสด็จพระราชสมภพเป็นความลับอย่างยิ่งยวด ในฐานะที่ทรงเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในแผ่นดิน จึงไม่มีการทำพิธีเฉลิมฉลองหรือบำเพ็ญพระราชกุศลในวันพระราชสมภพกันมาแต่ก่อนในสมัยกรุงศรีอยุธยา นั้น มีพิธีอยู่อย่างหนึ่งเรียกว่า พิธีตุลาการ คือพอถึงปีพระเจ้าแผ่นดินขึ้นประทับบนตาชั่ง เอาเงินใส่ชั่งให้ได้น้ำหนักเท่าพระองค์ แล้วเอาเงินพระราชทานแด่พราหมณ์เป็นการสะเดาะเคราะห์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า-เจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชาธิบายว่า พิธีตุลาการนี้คงเป็นพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาของพระมหากษัตริย์แต่โบราณ

ในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้พระราชดำริให้สร้างพระพุทธรูปประจำพระชนมายุขึ้นเป็นพระประจำปี คือถึงหนึ่งปีก็สร้างขึ้นองค์หนึ่งเป็นการทำบุญสำหรับพระชนมายุที่เวียนมาอีกปีหนึ่ง แต่ก็หาได้ทรงสร้างให้ตรงกับวันพระราชสมภพไม่ ทรงสร้างแล้วทำบุญฉลองพระพุทธรูปในวันขึ้นปีใหม่ทุกปีมา

พระมหากษัตริย์ที่ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลตรงกับวันพระราชสมภพคือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรากฏว่าได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันพระราชสมภพมาตั้งแต่ทรงผนวชอยู่ พระราชกุศลที่ทรงบำเพ็ญในวันพระราชสมภพก็มีสวดมนต์เลี้ยงพระบนพระตำหนักปั้นหยาวัดบวรนิเวศวิหาร ต่อมาเมื่อได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติแล้วทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในวันพระราชสมภพเป็นการภายใน หาได้ทรงกระทำเป็นพระราชพิธีใหญ่โตอย่างใดไม่ และในครั้งนั้นก็หาเป็นผู้ใดทราบว่านั้นคือเป็นการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา

ในปีชวด จ.ศ.๑๒๒๖ พ.ศ. ๒๔๐๗ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระชนมายุ ๖๐ พรรษา ในเวลานั้นมีขุนนางผู้ใหญ่นิยมมีงานฉลองวันเกิดกันตามธรรมเนียมเงินที่เรียกกันว่า “แฮยิด” จึงโปรดให้มีการพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาให้เป็นการครึกครื้น เพราะเป็นมงคลสมัยที่ควรจะกระทำการพระราชพิธี ครั้งนั้นมีงาน ๓ วัน มีพระสงฆ์เจริญพระพุทธ ๖๐ รูปเท่าพระชนมายุ มีพระธรรมเทศนา ๕ กัณฑ์ มีสงฆ์พระมูรธาภิเษกและมีเสด็จออกมหาสมาคมให้พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการเฝ้าถวายพระพรชัยมงคล ในปีนั้นได้ทรงสร้าง “เหรียญทองคำตรามงกุฎหนักตำลึงทอง” คือเหรียญพระมหาพิชัยมงกุฎหนัก ๔ บาท เป็นเหรียญทองคำ เหรียญเงิน พระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการบริพาร มีพระบรมราชานุญาตให้ใช้เป็นเครื่องราชอิสริยาภรณ์ด้วย เหรียญดังกล่าวนี้ชาวจีนเรียกกันว่า “แต่เม็งทองป้อ”

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชสมภพ ณ วันอังคาร เดือน ๑๐ แรม ๓ ค่ำ ปีฉลู เบญจศกจุลศักราช ๑๒๑๕ ตรงกับวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ.๒๓๙๖ ได้ทรงเริ่มพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาเมื่อยังทรงผนวชเป็นสามเณรเมื่อปี จ.ศ.๑๒๒๘ หรือ พ.ศ.๒๔๐๙ ในครั้งนั้นได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเพียงเป็นการภายใน ผู้เขียนขออัญเชิญพระราชนิพนธ์ของพระองค์ท่านจากพระราชพิธีเดือนสิบใน “พระราชพิธีสิบสองเดือน” ดังนี้

“แต่ส่วนตัวข้าพเจ้าเองนั้น เมื่อครั้งไปบวชเณรกรมปวเรศวรียาลงกรณ์รับสั่งและแนะนำชักชวนตามกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ได้ทรงพระราชดำริทำการพระราชกุศลในวันประสูติตั้งแต่ยังทรงผนวช เช่นที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นแล้วนั้น ข้าพเจ้าเกิดไม่ว่ากรรมใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความเลื่อมใสเห็นจริงด้วย จึงได้เริ่มทำบุญวันเกิดนั้นมาตั้งแต่ปีขาลอัฐศก ๑๒๒๘ ทำอย่างอาราม คือ มีสวดมนต์เลี้ยงพระและแจกสลากและสิ่งของต่าง ๆ ตามที่มีเหลือใช้สอยแก่พระสงฆ์ ในวัดบวรนิเวศ บ้าง วัดอื่นบ้าง ครั้นเมื่อสึกมาอยู่ที่สวนกุหลาบในปีเถาะนพศก ๑๒๒๙ นั้นก็ได้ทำอีกครั้งหนึ่งอย่าง อาราม ๆ เช่นที่ทำที่วัดไม่ได้บอกเล่าให้ใครรู้”

ณ วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๑๑ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ในปีนั้นการพระราชพิธีเฉลิม พระชนมพรรษาได้งดไป แม้ในปีต่อมาเมื่อ พ.ศ.๒๔๑๒ ก็ได้งดไปอีก ๑ ปี เนื่องจากเป็นเวลาพระบรมศพ ยังอยู่

ครั้นเมื่อปีมะเมียโทศก จ.ศ.๑๒๓๒ พ.ศ.๒๔๑๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเริ่มหล่อพระพุทธรูปพระชนมพรรษาตามแบบอย่างในรัชกาลที่ ๓ ได้ทรงกระทำ ครั้นเมื่อมีพระราชประสงค์ที่จะบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระยาบรมมหา- ศรีสุริยวงศ์ ก็เะอะขึ้นมาว่าจะมานั่งใส่คะแนนอายุด้วยพระพุทธรูปเปลื้องเงินทองเปล่า ๆ การทำบุญอายุนั้นเขาทำกันแต่คนแก่ ๆ เด็ก ๆ หนุ่ม ๆ ไปทำเข้าอายุจะสั้น ก็ทรงมีพระราชกระแส อธิบายว่า ไม่ได้ทรงทำแฮยิตอย่างจีน หากแต่จะทรงบำเพ็ญพระราชกุศลฉลองพระประจำพระชนมายุ ที่สร้างขึ้น และฉลองวันเกิดแบบไทย ๆ สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์จึงยินยอม แต่ขอ พระราชทาน อย่าแต่งไฟฉลองอย่างแฮยิตเพราะพระชนมายุจะสั้น ในตอนนี้ควรจะแทรกไว้ด้วยว่า การเฉลิมพระชนมพรรษามีชื่อเป็นสองตอน คือฉลองอย่างหนึ่ง และเฉลิมอีกอย่างหนึ่ง ที่เรียกว่า ฉลอง คือ ฉลองพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา ซึ่งมีมาแต่ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า เจ้าอยู่หัว ให้สมโภชในวันสวดมนต์ถือน้ำเดือน ๕ และวันสงกรานต์เป็นการฉลอง การพิธีเฉลิม พระชนมพรรษาถือเอาวันพระบรมราชสมภพโดยทางสุริยคติ

เวลานั้นพวกเจ้านายและข้าราชการบริพารหนุ่ม ๆ ซึ่งตามเสด็จฯ ไปสิงคโปร์และชวาเคยเห็นเขา ต้อนรับเสด็จพระราชดำเนินจุดโคมไฟหรือหูกก็อยากจะทำในวันเฉลิมพระชนมพรรษาบ้าง เมื่อสมเด็จพระยาท่านห้ามไม่ให้ตกแต่งโคมไฟในพระบรมมหาราชวัง แต่พากันตกแต่งโคมไฟตาม บ้านเรือนของแต่ละคนเป็นการใหญ่ ฝ่ายประชาชนเมื่อเห็นเจ้านายและข้าราชการ แต่งโคมประทีป ตามวังและบ้านในโอกาสวันพระราชสมภพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้วยความจงรักภักดี อยากที่จะมีส่วนเฉลิมฉลองพระเกียรติยศด้วย จึงได้พากันจุดประทีปโคมไฟที่บ้านเรือนของตนโดยทั่วกัน ดังนั้นงานเฉลิมพระชนมพรรษาปีนั้นจึงมีการจุดประทีปโคมไฟทั่วกัน ซึ่งต่อมาก็ได้ยึดถือเป็น ขนบธรรมเนียม มีการแต่งประทีปโคมไฟในวันเฉลิมพระชนมพรรษากันเรื่อยมาจนปัจจุบันนี้

การตกแต่งประทีปโคมไฟในวันเฉลิมพระชนมพรรษานั้นคงจะกระทำกันอย่างกว้างขวางไม่ น้อยเพราะแม้แต่ชาวต่างประเทศก็พลอยร่วมในการนี้ด้วย “มีจุดโคมไฟในแม่น้ำและตามถนนมากถึงห้า วันหกวันด้วยการครั้งนั้นหลายวันติดต่อกัน ครั้นเมื่อจุดไฟหลายวันพวกฝรั่งก็พลอยจุดด้วยบ้าง และมี ผู้ให้พรในวันเกิดนั้นขึ้นด้วย จึงได้มีเหรียญรางวัลบรรดาผู้ซึ่งแต่งซุ่มไฟในวังเป็นรางวัลที่ ๑, ที่ ๒, ที่ ๓”

เหรียญรางวัลที่ทรงกล่าวถึงเป็นเหรียญกะไหล่ ทอง เงินและทองแดงตามลำดับ รูปเหรียญเป็นเหรียญกลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๔.๔๐ เซนติเมตร ออกแบบแต่เพียงง่าย ๆ คือ ด้านหน้า เป็นรูปพระเกี้ยวประดิษฐานเหนือพานแว่นฟ้า สองข้างกระหนาบด้วยฉัตร ๕ ชั้น ตอนล่างจารึกจุลศักราช ๑๒๓๒ บนแพรแถบ ด้านหลังเป็นพระปรมาภิไธยย่อตัวนูน ส พ บ ม จ ไขว้กันอยู่เหนือเลข ๕ อันหมายถึงพระปรมาภิไธย “สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุฬาลงกรณ์เกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕”

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระปรมาภิไธย ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จารึก ในพระสุพรรณบัฏในคราวราชาภิเษกครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.๒๔๑๑ นั้น พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการได้ปรึกษากันคิดถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ทรงเลือกเป็น ๔ พระนาม ๆ ที่ ๔ ขึ้นต้นพระปรมาภิไธยว่า “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์บดีนทรเทพมหามงกุฎ.....ลงท้ายด้วยพระนามแผ่นดินว่า “พระจุฬาลงกรณ์เกล้าเจ้าอยู่หัว”

พระนามที่ ๔ ที่ทรงเลือกนี้ในบานแผนกจดไว้ว่า “ฉบับนี้ได้ถวายในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดว่าพระราชหฤทัยของท่านรักอย่างนี้ดีแล้ว เพราะไม่เสียของเดิม ที่ฉบับก่อนนั้นท่านผู้หลักผู้ใหญ่จัดมามิรู้จะตีท่านได้ ก็เป็นอันตกลงใช้พระนามที่ ๔ จารึกในแผ่นสุพรรณบัฏ

พระนามแผ่นดิน “จุฬาลงกรณ์เกล้าเจ้าอยู่หัว” เป็นพระนามเมื่อราชาภิเษกครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.๒๔๑๖ อันเป็นที่ทรงสถาปนาเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า

เหรียญที่ระลึกที่ได้พระราชทานเป็นรางวัลให้แก่ผู้ตกแต่งโคมไฟในงานเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อปี พ.ศ.๒๔๓๑ จึงจัดว่าเป็นเหรียญที่ระลึกอันแรกที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงริเริ่มเป็นครั้งแรก จนถึงวันนี้เป็นเวลาถึง ๑๐๕ ปี นับว่าพระองค์ท่านทรงเป็นผู้ริเริ่มสร้างเหรียญที่ระลึกในโอกาสอันเป็นมงคลต่าง ๆ ต่อมาอีกมากอย่างสวยงามงดงาม นับว่าเป็นประโยชน์ทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ป็นอนุสรณ์การ แม้หลักฐานในการสร้างเหรียญที่ระลึกนั้น จะหาเอกสารอ้างอิงได้ยากเพียงไรก็ตาม

ในวาระอันเป็นมหามงคลในวันเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๔ รอบของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๑๘ นี้ ผู้เขียนผู้มีปัญญาอันน้อยขอน้อมเกล้าฯ อาราธนา พระรัตนตรัย และทวยเทพผู้ทรงมหิทธิเดช คือองค์พระสยามเทวาธิราชเป็นอาทิ ขอได้ทรงโปรดอภิบาลรักษาฝ่าละอองธุลีพระบาทกับทั้งสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมโอรสาธิราชและพระราชธิดาให้ทรงพระสิริสวัสดิ์ วัฒนาทุกทีพาราตริกาล ขอให้พระเกียรติคุณดุจยานุภาพแผ่ไพศาลจรจบทั่วทุกทีศานุกิต เสด็จสถิตในสิริราชสมบัติเป็นหลักชัยของชาติไทยให้รัฐรอดปลอดภัยชั่วฟ้าดิน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้